

7. Запаратнюк Р. Стратегія монетарної політики в умовах світової фінансової кризи / Р. Запаратнюк // Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – № 14-15. – С. 72-80.
8. Марчук О. О. Економічний зміст та значення грошово-кредитної політики / О. О. Марчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 175-181.

Самойленко Н.С.

УДК 339.94 «31» (477)+(470+571)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Актуальність. Особливе місце в процесах регіоналізації займає транскордонне співробітництво як форма міждержавної інтеграції, що здійснюється за допомогою інтенсифікації зв'язків прикордонних регіонів.

Розпад СРСР викликав необхідність організації і подальшої активізації транскордонного співробітництва суміжних регіонів новоутворених суверенних держав. Його суть полягала у переході від стосунків залежності від центру в межах єдиного Радянського Союзу, до стосунків рівноправних партнерів.

Зокрема це стосується України та Російської Федерації, які є найбільшими за кількістю населення та економічним потенціалом держави з колишніх радянських республік. Крім того, вони мають спільну багатовікову історію і тісно пов'язані досить тривалим перебуванням у складі однієї держави – спочатку Російської імперії, а потім СРСР. Їх єднає географічна близькість, торгівельно-економічні і гуманітарні зв'язки, що склалися історично, наявність підприємств з технічно взаємопов'язаним виробництвом, сформована інфраструктура.

Аналіз попередніх досліджень. Загальні питання теорії і методології транскордонного співробітництва розглядали в своїх працях українські вчені П. Беленький, М. Долішний, Н. Мікула, В. Пила, О. Чмир, російські вчені Л. Вардомський, В. Колосов та інші.

Питання українсько-російського транскордонного співробітництва досліджувалися в публікаціях А. Голикова, П. Черномаза [1,17], О. Кірюхіна [3, 4], В. Саприкі [9].

Мета роботи. Проаналізувати основні етапи становлення та розвитку співробітництва прикордонних регіонів України та Росії.

Виклад основного матеріалу. Кордон між Росією і Україною має протяжність 2245,8 км, в тому числі довжина сухопутного кордону становить 1925,8 км (з них 425,6 км проходять по річкам та озерам), довжина морського кордону – 320 км.

З українського боку кордон, починаючись поблизу села Хрінівка, де перетинаються кордони трьох держав – України, Білорусі і Росії, проходить по півночі Чернігівської області, сходу Сумської області, півночі Харківської області, сходу Луганської та південному сходу Донецької області, потім перетинає Азовське море і закінчується в Керченській протоці, що відділяє Україну від Росії і з'єднує Азовське та Чорне моря.

З російського боку кордон з півночі на південь охоплює прикордонні райони Брянської, Курської, Белгородської, Вороніжської і Ростовської областей, а також прибережні райони Краснодарського краю.

Площа адміністративних територій складає 487,5 тис. кв. км, в тому числі з боку України – 166,5 тис. кв. км (34,2 %), з боку Росії – 321 тис. кв. км (65,8 %). А кількість населення з української сторони становить 14,4 млн. чоловік, з російської – 15,7 млн. чоловік [1, с. 15].

Що стосується нормативно-правової бази взаємовідносин двох суверенних держав - України і Російської Федерації, то ще в першому міждержавному договорі між Українською Радянською Соціалістичною республікою та Російською Радянською Федеративною Соціалістичною республікою від 19 листопада 1990 року Високі Договірні Сторони погодилися розвивати рівноправне і взаємовигідне співробітництво своїх народів та держав у галузі політики, економіки, культури та зобов'язались утримуватися від дій, які могли б нанести шкоду державному суверенітету іншої сторони [13, с. 5].

А 23 червня 1992 р. в Дагомисі, вже після проголошення незалежності України та Російської Федерації, вони уклали угоду «Про подальший розвиток міждержавних відносин», які визначалися як дружні, рівноправні, партнерські, основані на загально визначених нормах міжнародного права [12, с. 65].

Початок створення нормативно-правової бази прикордонного співробітництва слід вести з 28 червня 1993 року, коли було підписано угоду «Про принципи економічного, науково-технічного та культурного співробітництва прикордонних областей Російської Федерації та України». В ній йшлося про те, що сторони будуть проводити погоджені заходи, спрямовані на посилення традиційних, дружніх, інтеграційних зв'язків, сприяти розвитку теле- та радіомовлення, культурного обміну. При цьому 24 статтею угоди визначалось, що вищим органом управління, організації та координації діяльності в рамках прикордонного співробітництва є Рада керівників Сторін [11].

Крім того, за ініціативою Харківської (Україна) та Белгородської (Росія) областей у січні 1994 р. з метою розвитку взаємовигідного економічного, науково-технічного і культурного співробітництва було створено Раду керівників прикордонних областей Російської Федерації та України. Спочатку до її складу входили п'ять областей РФ (Брянська, Курська, Белгородська, Вороніжська і Ростовська) та п'ять областей України (Чернігівська, Сумська, Харківська, Луганська і Донецька). В 1996 р. до Ради приєдналися три області Білорусії, що мають спільний кордон з Росією, – Вітебська, Могильовська та Гомельська. В тому ж

році до Ради було прийнято інші суб'єкти РФ і українські області, включаючи і ті, які не мають кордону з Росією, але зацікавлені в економічному співробітництві з її регіонами. З російської сторони це Краснодарський край і Тульська область, з української – АР Крим, місто Севастополь, Полтавська і Запорізька області. Таким чином, кількість членів Ради досягла 19. До складу Ради входять керівники, що представляють за посадою виконавчі та представницькі органи регіонів, голова виконавчого комітету Ради. Організація її діяльності покладається на виконавчий комітет, що базується і в Харкові, і в Белгороді [9, с.10-11].

В 1994-1997 рр. було проведено 13 сесій Ради поперемінно на російській, українській та білоруській території. Потім чергову сесію в Краснодарі було відкладено, і в діяльності Ради настала пауза, що тривала до липня 2000 року (до сесії у Ростові-на-Дону) [6, с. 288].

Характерним є те, що на кожній сесії Ради голови прикордонних областей приймали резолюції із закликом до Москви та Києва покращити умови прикордонного співробітництва. Тому підписання 27 січня 1995 р. міждержавної угоди про прикордонне співробітництво Росії і України можна вважати здобутком Ради. Підписано було також міждержавні угоди про співробітництво в окремих сферах: міжнародного автомобільного сполучення, організації пунктів перетину кордону, загального використання та охорони водних об'єктів, співробітництва в галузі культури, науки та освіти й захисту навколишнього середовища. Загалом, ці документи стали основою подальшого розвитку та поглиблення відносин між Україною і Росією [14, с.45].

Наступним важливим етапом у прикордонних стосунках двох держав стало створення 16 січня 1996 р. змішаної українсько-російської комісії зі співробітництва під головуванням прем'єр-міністрів обох держав, яка сприяла активізації переговорів й підписанню 31 травня 1997 р. широкомасштабного договору «Про дружбу, співробітництво і партнерство» (автоматично пролонгований у 2008 р.) [17, с.254].

У 14-тій статті цього документу зазначено, що Високі Договірні Сторони мають забезпечити сприятливі умови для прямих торговельних та інших економічних відносин і співробітництва на рівні адміністративно-територіальних одиниць відповідно до діючих національних законодавств, приділяючи особливу увагу розвитку економічних зв'язків прикордонних регіонів [2].

У лютому 2001 р. була прийнята Програма міжрегіонального та транскордонного співробітництва між Україною і Росією на 2001-2007 рр. (в жовтні 2006 р. термін її дії було продовжено до 2010 р.), де підтримувалася ідея створення єврорегіонів [17, с.254].

Ця ідея була вперше висунута в 1997 р. вченими кафедри міжнародних економічних зв'язків Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна А.П.Голіковим і П.О.Черномазом, які запропонували створити перший особливий українсько-російський прикордонний єврорегіон «Слобожанщина» у складі Белгородської і Харківської областей [9, с. 10].

Ці області об'єднують вікові культурні і економічні зв'язки. Вони входили до складу єдиної історичної області – Слобожанщини, яка сформувалася на околичних землях Російської імперії внаслідок заселення так званого Дикого Поля українськими козаками і московськими військовими людьми в XVI – XVII століттях [4, с. 29].

Про подібність прикордонних регіонів ще у 1924 р. писав академік Д.Багалій. У матеріалах для комісії з делімітації кордону між УРСР та РРФСР він зазначав: «Суджа дуже близька до Сум, Грайворон і Белгород до Харкова і північних повітів Харківщини, Белгород зв'язується з Харковом і рікою Донець і залізницею» [16, с. 48].

Тому не даремно особливу активність у транскордонному співробітництві України та Росії проявили саме адміністрації Харківської і Белгородської областей. 22 березня 2002 р. вони звернулися до президентів своїх держав з проханням дати відповідні доручення урядам відносно активізації двосторонніх консультацій між Міністерствами закордонних справ, з метою підписання Угоди про спрощення митного та прикордонного режимів для забезпечення першочергових потреб жителів прикордонних районів Харківської і Белгородської областей [4, с. 28-29].

А вже 7 листопада 2003 р. в Харкові, після підготовчої роботи виконкому Ради керівників прикордонних областей Білорусії, Росії і України, були підписані формальні установчі документи про створення українсько-російського єврорегіону «Слобожанщина».

У листопаді 2005 року Белгородська обласна Дума затвердила угоду про створення Єврорегіону «Слобожанщина» і зареєструвала її в Міністерстві юстиції Російської Федерації. Харківська область, у свою чергу, узгодила проект єврорегіону з Міністерством економіки та питань європейської інтеграції та Міністерством закордонних справ України [3, с. 434].

Згідно Статті 2 Статуту Єврорегіону «Слобожанщина», він створений з метою розвитку співробітництва прикордонних територій в наступних напрямках:

- всебічний економічний розвиток;
- регіональне і локальне територіальне планування;
- комунікації, транспорт і зв'язок;
- наука, нові технології, освіта;
- охорона здоров'я, спорт і туризм;
- покращення стану навколишнього середовища;
- ліквідація надзвичайних ситуацій, стихійних лих і їх наслідків;
- сприяння розширенню контактів між жителями прикордонних територій, розвитку співробітництва між установами і організаціями, а також суб'єктами господарської діяльності;

- полегшення процесу перетину кордону для людей і вантажів шляхом спрощення прикордонних формальностей і сприяння відкриттю нових пунктів пропуску;
- сприяння підвищенню якості життя населення шляхом підвищення зайнятості;
- сприяння розвитку регіональної економіки шляхом покращення інфраструктури прикордонних районів [10].

Керівними органами єврорегіону є: Рада як вищий орган, до складу якого входять по 10 представників від кожної зі сторін. Засідання Ради проводяться один раз на рік і є відкритими. Президія Ради складається з 4-х членів та призначається Радою за принципом «по два від кожної сторони». Вона виконує робочі, координаційні і представницькі функції в період між засіданнями Ради та підзвітна їй. Координуючим виконавчим та адміністративним органом єврорегіону є Секретаріат, який створюється Радою і складається з 3-х представників від кожної зі сторін. За рішенням Ради може створюватись Ревізійна комісія, що є контролюючим органом, представляє кожну зі сторін і складається з 4-х членів (Статті 4, 5, 6, 7, 8) [10].

У 2004 р. Єврорегіон «Слобожанщина» був прийнятий до Асоціації європейських прикордонних регіонів в якості спостерігача, а в 2007 р. він вже отримав статус повноправного члена цієї міжнародної організації.

Окрім вищезгаданих Харківської і Белгородської областей, з 1991 року прикордонними стали Сумська (Україна) і Курська (Російська Федерація) області, які єднають не лише ріки Сейм і Псел, але й історія двох держав – України та Росії ще з часів «Слова о полку Ігоревім». Ратна дружба Сіверського князя Ігоря і Курського Буй-Тура Всеволода з'єднана кровними узами, як і долі наших дідів, обпалені порохом і вогнем Курської Дуги [7, с. 14].

Спільний кордон двох областей становить 296 км і проходить по території 6-ти районів Курської області – Рильського, Глушковського, Коренівського, Хомутовського, Суджанського та Беловського і 6-ти районів Сумської області – Білопільського, Сумського, Путивльського, Глухівського, Краснопільського та Кролевецького [5, с. 1].

17 листопада 2001 р. в м. Суми було підписано «Угоду між Адміністрацією Курської області Російської Федерації і Сумською обласною державною адміністрацією України про довгострокове торгівельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво» та «Протокол до Угоди між Адміністрацією Курської області Російської Федерації і Сумською обласною державною адміністрацією України про довгострокове торгівельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво». Крім того, в межах даної Угоди укладаються Угоди про дружбу і партнерство між містами і районами цих областей (14 угод між містами і районами-побратимами).

Початком нового етапу двостороннього співробітництва Сумської та Курської областей стало створення ще одного, суто російсько-українського, єврорегіону.

Перші перемовини про утворення єврорегіону відбулися 21 грудня 2004 р. в Курську під час візиту туди делегації Сумської області. Сусіди пристали на пропозицію сумчан, спільно визначили робочі групи, які зайнялися розробкою статутних та інших документів. Підготовчий період тривав більше двох років і 24 квітня 2007 р. у Курську було підписано Угоду про створення єврорегіону «Ярославна» і прийнято його статут [15, с. 1].

Що стосується напрямків співробітництва і керівних органів єврорегіону, то вони закріплені в Статуті Єврорегіону «Ярославна» і є подібними до напрямків і керівних органів Єврорегіону «Слобожанщина».

У вересні 2007 р. на щорічній конференції Асоціації європейських прикордонних регіонів було прийнято рішення про прийняття Єврорегіону «Ярославна» до Асоціації в якості спостерігача. А вже 5 листопада 2009 р. в бельгійському місті Гент рішенням виконкому АСПР Єврорегіон «Ярославна» був прийнятий в АСПР на правах повноправного члена.

29 жовтня 2010 року, під час візиту делегації Ростовської області Російської Федерації до Луганської області України, було підписано Угоду про створення Єврорегіону «Донбас». Депутати Законодавчих зборів Ростовської області і Луганської обласної ради затвердили цей документ, а в лютому 2011 р. до угоди приєдналася Донецька область України.

Ідея транскордонного співробітництва між сусідами виникла у керівництва Луганської області ще наприкінці 2006 р. Тут були створені робочі групи, які намітили приблизний термін появи нового єврорегіону – осінь 2008 р., однак здійснити задумане вдалося лише два роки потому. Зараз єврорегіон «Донбас» лише на стадії становлення, але він всупереч всіх перепон розпочав свою роботу і залишається чекати перших результатів [8].

Висновки. За умов глобалізації та регіоналізації світової економіки зростає роль регіонів держав. Тому за останнє десятиліття в українсько-російському прикордонному просторі теж активно впроваджуються елементи європейської регіональної політики. Зокрема, це створення єврорегіонів, які дали позитивні результати у вирішенні проблем прикордонних територій в країнах Європейського Союзу і Ради Європи. Українці та росіяни є братніми народами, які мають спільну багатотисячлітню історію і досить тривалий час перебували у складі однієї держави, тому кордон між ними не повинен розділяти їх, ставати перепорою у спілкуванні людей, у їх культурному, освітньому й економічному співробітництві. Щодо створених

єврорегіонів, то вони повинні покращити як розвиток суміжних прикордонних територій, так і укріпити добросусідські відносини між Україною та Росією.

Джерела та література

1. Голиков А. П. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины / А. П. Голиков, П. А. Черномаз // Регион : стратегия та пріоритети. – 2007. – № 5. – С. 15-32.
2. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією : [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Кірюхін О. М. Транскордонне співробітництво у російсько-українських відносинах / О. М. Кірюхін // Україна : стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006 : монографія / за ред. О. С. Власюка. – К. : НІСД, 2006. – С. 432-438.
4. Кірюхін О. Формування транскордонних єврорегіонів в: чи є перспектива для Слобожанщини? / О. Кірюхін // Українсько-російське пограниччя : формування соціального та культурного простору в історії та в сучасній політиці : матеріали семінару (м. Харків, 11 квітня 2003 р.). – 45 с.
5. Плохих Г. Побратимские связи приграничных районов / Г. Плохих // Курская правда. – 2009. – 4 марта. – С. 1.
6. Прозрачные границы : Безопасность и трансграничное сотрудничество в зоне новых пограничных территорий России / А. Ю. Быков, Л. Б. Вардомский, С. В. Голунов, А. М. Кирюхин, В. А. Колосов. – М., Волгоград, 2002. – 573 с.
7. Рижкова Л. Близкий сусід – дорожчий за далекого родича / Л. Рижкова // Площа Незалежності, 2. – 2003. – № 1-2 (29-30). – С. 14-15.
8. Саламатина О. Єврорегіон «Донбасс» : сотрудничество или экспансия? : [Электронный ресурс] / О. Саламатина. – Режим доступа : www.ostro.org/articles/article-135224/.
9. Сапрыка В. А. Практика реализации межрегиональных программ социально-экономического сотрудничества / В. А. Сапрыка, И. Г. Андреева, Л. Н. Шмигирилова // Єврорегіон : наука, образование, молодежная политика : материалы междунар. сб. науч. трудов в рамках «Школы Межрегионального Приграничного сотрудничества» / под ред. проф. В. П. Бабинцева. – Белгород, Харьков : Ютек, 2010. – 150 с.
10. Статут єврорегіону «Слобожанщина» : [Електронний ресурс] // Єврорегіон «Слобожанщина». – Режим доступу : <http://www.euroregion.ru>.
11. Угода «Про принципи економічного, науково-технічного та культурного співробітництва прикордонних областей Російської Федерації та України» : [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
12. Україна – Росія, 1990 – 2000 рр. : документи і матеріали / ред. кол.: О. О. Чалий, Г. В. Беденніков та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – С. 65.
13. Українсько-російські відносини : зліти та падіння. – К. : Знання України, 2007. – 24 с.
14. Федотов Д. Д. Трансграничное сотрудничество Харьковской и Белгородской областей / Д. Д. Федотов // Українсько-російське порубіжжя : стан та перспективи співробітництва : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17 квітня 2010 р. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – С. 45-47.
15. Хвостенко Г. «Ярославна» - українсько-російський крок до Європи / Г. Хвостенко // Сумщина. – 2007. – 28 квітня. – С. 1.
16. Христоева М. М. Єврорегіон «Слобожанщина» : сучасний стан і перспективи / М. М. Христоева // Українсько-російське порубіжжя : стан та перспективи співробітництва : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17 квітня 2010 року. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – С. 47-49.
17. Черномаз П. А. Правовые основы украинско-российского трансграничного сотрудничества / П. А. Черномаз // Проблемы экономики и управления : междунар. науч.-произв. журнал. – Белгород : БелГУ, 2009. – № 4. – С. 254-257.